

SOĞUK SAVAŞTA ALMANYA: BÖLÜNMEŞ ALMANYA'NIN BİRLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÇABALAR

Doç. Dr. Nurgün KOÇ*

Öz

XIX. yüzyılın son çeyreğinde siyasal birliğini sağlayan Almanya'nın bir dünya devleti olma amacı, I. Dünya Savaşı'na yol açan gelişmeler arasında önemli bir faktör olmuştur. Savaşın mağlupları arasında olmasına rağmen, Versailles prensiplerinin yok sayılması II. Dünya Savaşı'na gidişatı hızlandırmıştır. İki büyük dünya savaşında Alman menfaatlerinin geliştirilmesi düşünülürken her ikisinde de Almanya büyük bir yenilgiye uğramıştır. Müttefikler, Almanya'nın gücünü kırmak konusunda başarılı olmuşlardır. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın sonundaki gelişmeler Alman halkı için büyük bir felaketi, bölünmeyi beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş olarak adlandırılan iki kutuplu politik ayrışmanın merkezine Almanya konmuş, Batı ve Doğu olarak bölünmüştür. Bölünme ülke ile sınırlı kalmamış, Berlin şehri de Doğu ve Batı Berlin olarak ikiye ayrılmıştır. Batıya dönük Federal Almanya ile Sovyet peyki Doğu Almanya'nın birleşmesi ancak 1989 yılında Berlin duvarının yıkılması ile sağlanabilmiştir.

Anahtar kelimeler: Soğuk Savaş, Federal Almanya, Doğu Almanya, Berlin Duvarı, Bölünmez Alman Birliği.

Germany in the Cold War: The Efforts Directed to Reunification of The Divided Germany

Abstract

The aim to be a world state of Germany that secured the political association in the last quarter of the century XIX became an important factor among the developments leading to the First World War. Although Germany was among the loser states of the war, disregarding of the Versailles Principles accelerated the course towards the Second World War. While it was thought to develop the interests of Germany in the two great world wars, Germany sustained a great defeat in both wars. However, the Allies became successful in weakening Germany. Especially the developments at the end of the Second World War led to the division, a big catastrophe for the German folk. Germany was put in the center of the bipolar political dissidence called as the Cold War and was divided into the West and the East. The division did not remain limited the country, the city Berlin was also divided into the East Berlin and the West Berlin. The reunification of the Federal Germany inclined to the West and the East

---

* Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı; Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölüm Başkanı, nurgunkoc@karabuk.edu.tr

Germany dependent to the Soviet was achieved with the fall of the Berlin wall in 1989.

Keywords: Cold War, Federal Republic of Germany, East Germany, Berlin Wall, German Indivisible Unity.

1. Giriş

Alman birliğinin sağlanması ile başlayan Almanya'nın menfaatlerinin genişletilmesine yönelik politikalar, kendisi ile aynı yöntemi seçen emperyalist güçler tarafından eleştirilmiş midir? İki dünya savaşının da sorumlusu Almanya mıdır? Bu yüzden mi Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda - ki bütün mağlup devletlere uygulanmıştı- büyük bir paylaşıma tabi tutulup İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda ikiye ayrılmıştır? Peki, Almanya, Soğuk Savaş sırasında parçalanmış birliğini yeniden sağlamak için neler yapmıştır? Çalışmanın amacı benzer sorulara yanıt aramak ve Alman birliğinin dünya politikalarını belirleyen büyük güçler açısından önemine değinmektir.

1. Alman Birliğinin Sağlanması ve Amacı

1871'de ulusal birliğini sağlayan Almanya¹, o tarihten beri politik, askeri, ekonomik ve kültürel açılardan çok etkili biçimde Avrupa'nın lokomotifidir. Ancak Almanya'nın artan askeri ve iktisadi gücü diğer Batılı devletleri enşilendirmiş, iki dünya savaşında bu devlete karşı ittifak yaparak gücünü sınırlandırmak istemişlerdir².

Birinci Dünya Savaşı sırasında Müttefik ordulara da komuta eden Fransız Genelkurmay Başkanı Mareşal Ferdinand Foch'a göre, Almanya cihanşümul bir politika izlemek için silahlı mücadeleye girişerek büyük bir hata yapmıştır. İktisadi yöntemlerle başarılı olması mümkün iken savaşa müracaat etmesi kendi felaketine de yol açmıştır. *"Prusya, kan dökmek sayesinde Almanya'yı yaratmış ve büyütülmüştür, onu daha ziyade büyütmeğe de mecburdur. İşte galip olan Alman aksülamelmecisinin felsefesi budur ki, bu felsefe bütün sadık Alman tebaası tarafından da kabul edilmiştir. Bundan, diğer milletlerin hukukuna ve hayatına vaki olacak tecavüzlerin ne ehemmiyeti olur? Kati olan zafer, bütün bu taarruzları tamamıyla meşru kılacaktır. Ahlâk kaideleri, kendisinde kuvvet olanı yolundan çıkaramaz. İşte,*

¹ Almanya örneğinde Prusya ve Avusturya şeklinde iki devlet ile Protestanlık ve Katoliklik olarak iki mezhebe bölünmüş olan Alman halkının birleştirilmesi, öncelikli amaç olarak belirlenmişti. Bu yüzden iki devletin ortak değerleri olan; kan, dil ve kültür bağlarına fazlaca vurgu yapılmıştır. Alman birliği sağlandıktan sonra, kan ve kültür bağına yapılan vurgu azaltılarak, sivil ve liberal haklar genişlemiştir. Bkz., Ali Rıza Saklı, "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşumu", Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 32, Eylül- Ekim 2012, s.17.

² Nejat Doğan, "Almanya'nın Avrupa'daki Konumuna Teorik Yaklaşımlar: Almanya'nın Yeniden Birleşmesinden 20 Yıl Sonra Bir Değerlendirme", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C: I, Sayı: 1, Güz 2011, s.2.

Prusya kamçısı ile sevk edilen kör gözlü Almanya, umumi bir şevk ve heyecan içinde harbe gidiyor. 'Almanya herkesten üstün; Deutschland über alles!'"³.

1871 yılında birliğinin sağlanmasından sonra Almanya, tüm komşularına karşı, aynı anda güvenlik garantisi arayışına yöneldi. Eğer komşuları ittifak kurup Almanya'ya saldırmış olsalardı onları tek tek yenebilecek güce sahipti. Almanya'nun stratejik çıkmazından kaçma çabası onun korkunc kâbusunu hazırladı; bu, ona komşu devletlerin tamamının kendisine karşı koalisyonuydu. *"Almanya yüzyıllardır Avrupa'nın barışı için ya çok güçsüz ya da çok güçlü olmuştur."* Bu sorun Alman tarihinde iki kez çözülmüştür. Birincisi Alman birliğinin sağlandığı XIX. yüzyılda Otto von Bismarck tarafından, ikincisi de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Konrad Adenauer ve ondan sonra gelen Federal Cumhuriyet başbakanları tarafından. Bismarck, güvenliği diploması aracılığıyla sağlama yolunu seçmişti. Almanya'ya karşı düşmanca oluşabilecek koalisyonların oluşmasını önledi. Bu dahice başarı, Birinci Dünya Savaşı'na doğru ilerlerken halefleri tarafından fazlaca ince ve karmaşık görüldüğünden takip edilemedi. *"Almanya'nın yenilgi aldığı her iki dünya savaşından sonra komşularına kıyasla daha güçlü çıkabilecekken savaştan önceki halinden daha kötü duruma düşmüş olması, tarihin ironilerinden biridir. Hiçbir şey insane öngörüsünün sınırlılığını bu savaşların sonuçlarından daha net biçimde kanıtlayamaz. Diğer Avrupa devletleri hevesle bu fırsata el koydularsa da, Almanya ilk savaşı başlatmakta etkili olmuştur ve Avrupa, hatta büyük olasılıkla dünya egemenliğini elde etmek için tek başına ikinci savaşı kışkırtmıştır. Bu savaşlara hiç girmeseydi, Almanya neredeyse kendiliğinden en azından Avrupa içinde en önde gelen devlet konumuna ulaşabilirdi..."*⁴.

Uzun süre Dışişleri diplomacılığı yapmış olan Feridun Cemal Erkin, 1930'lu yılların ortalarında Almanya'nın dış politikasında, savaş öncesi felsefenin değişmediği izlenimini edindiğini belirtir. Şöyle ki; Almanya'nın dış politikası her vesile ile dünyaya karşı sergilenen barışsever eğilimine rağmen nasyonel-sosyalizmin *Mein Kampf* adlı kitapta belirlenen ana çizgilerin dışına çıkmamış, bütün Avrupa'nın kurulu düzeni ve bunun savunucularına karşı meydan okumaktan vazgeçmemiştir. Nasyonel- sosyalizmin dış programının temeli Almanya'yı Doğu ve Güney Avrupa'ya hâkim duruma getirmek gereksinimi ile ilgilidir. Bu amacın dayandığı iktisadi gerekçeler ise şöyle açıklanabilir: herhangi bir savaş durumunda Almanya'nın son savaşta yenilgiye uğramasına yol açan iktisadi açıdan dışa bağımlılıktan kurtararak gıda ve hammadde ile ilgili tüm ihtiyaçları ülke içinden sağlamak; ülkede bulunmayan ihtiyaç maddelerinin dışarıdan ve karşılığında Alman malı vermek suretiyle tedarik etmek⁵.

³ Mareşal Foş, 1914- 1918 Harbinin Tarihine Yarayacak Hatıralar, Çev. Hüseyin Rahmi, C: I- II, İstanbul 1939, s.15-17.

⁴ Henry Kissinger, Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?, Çev. Tayfun Evyapan, Ankara 2002, s.27-29.

⁵ Feridun Cemal Erkin, Dışişlerinde 34 Yıl Anılar- Yorumlar, C: I, Ankara 1987, s.42.

3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Gelişmeler, Soğuk Savaş Başlangıcı

XX. yüzyılın diplomatik tarihi üç temel özellik göstermektedir. Bunlardan birincisi Avrupa dengesinin yerini alan dünya dengesi, diğeri, karar yetkisinin iki devlet tarafından paylaşılması; üçüncüsü de kıtalararası dayanışmadan doğan birliktir. İki devlet arasında dengenin kurulmasının ardından İngiltere dâhil geri kalan bütün ülkeler artık korunması zor olan tarafsızlık hali dışında ikna ya da tehdit, cesaret ya da korku, irade veya zaaf gibi subjektif etkiler altında siyasi dengeyi ya düzen ya da şer güçleri lehine kurabilecek olan birer enstrümandan ibaret kalmışlardır. Silah yarışının korkunç sonuçları bilindiğine göre barışa adanmış güçlerin üstünlüğü sayesinde felaketin önlenmesine olanak kalmadığı durumda, dünyanın ya iki süper devletten birinin aracılığıyla birleşmesi ya da Einstein'ın söylediği birkaç saat içinde yok olması seçeneklerinden birini tercih etmek durumunda kalacağı açıktır⁶.

1917'de Birinci Dünya Savaşı'na girişinden bu yana Amerikan politikası, egemen olan Avrupa'dan gelmesi muhtemel potansiyel saldırgan gücü önlemenin jeopolitik bir kazanım olduğunun farkındalığı üzerine inşa edilmiştir. ABD, bu kazancı savunmak için İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yalnızlık geleneğini terk ederek SSCB ile yüzleşmiştir. *"Sovyet tehdidinin yalnızca Atlantik'e sınırı olan ulusların ortak çabasıyla ve ulusal çıkarları büyük oranda ikinci plana almakla karşılanabileceği bilinci, var olan ortak ittifak yapısını oluşturmuştur; bu belki de tarihteki en etkili yapıdır"*⁷.

Büyük Britanya Başbakanı Winston Churchill, Mart 1946'da Doğu Avrupa'nın üzerine demir bir perdenin çekilmekte olduğunu söyleyerek *"Soğuk Savaş"*ın başlamakta olduğunun ilk habercisi olmuştur. Bu süreçte ABD liderliğindeki Batı Avrupa ile SSCB önderliğindeki Doğu Avrupa, kendini merkezinde ideolojik zıtlaşmanın bölünmüşlüğü oturduğu düşmanca mücadelenin içinde bulmuştu. Soğuk Savaş döneminin en belirgin özelliklerinden birisi yapılan askeri ittifakların tarihin hiçbir döneminde görülmeyen bir ciddiyet ve yaygınlıkla özellikle Kuzey Yarımküre'de etkili olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Avrupa'nın ikiye bölünmesi engellenememiştir. Nazi Almanyasına karşı ittifak halinde aynı tarafta savaşmış olan ABD ve SSCB, Almanya'nın geleceği konusunda anlaşamadıklarından birbirlerinden hızlı biçimde kopmuşlardır. Savaşın iki büyük galibinin savaş sonundaki arzularının birbirinden farklı olduğu Yalta ve Postdam Konferansları'nda işaretini vermişti. Bu çatışma özellikle Almanya ve Polonya konularında ardı ardına bunalımlara yol açan gelişmeleri tetiklemiştir⁸.

⁶ Erkin, Dışişlerinde 34 Yıl Vaşington Büyükelçiliği, C: II, Kısım: I, Ankara 1992, s.171.

⁷ Kissinger, a.g.e., s.27.

⁸ Duygu Bazoğlu Sezer, "Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye'nin İttifaklar Politikası", Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Sürec, Ankara 1999, s.441.

Döneminin en belirgin özelliklerinden biri olan askeri ittifaklar sisteminin en önemli adımı Nisan 1949'da, Washington'da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün kurulmasıdır. Kısa adıyla NATO, ABD başkanlığında biraraya gelen devletlerin güvenliklerini korumak amacıyla ortak savunma teşkilatı oluşturmayı hedeflemiştir. Bu devletler – ABD, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda, Portekiz, Norveç, Hollanda, Lüksemburg, İtalya, İzlanda, Fransa, Danimarka, Kanada, Belçika- herhangi bir saldırı durumunda birbirlerine yardımı taahhüt etmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin 1948 yılında Berlin'de uyguladığı abluka ve Çekoslovakya'daki 1948 darbesi ABD'nin ortak savunma projesinde harekete geçmesini hızlandıran gelişmeler olmuştur. Varşova Paktı ise, Bağımsız Batı Almanya'nın 1954 yılında NATO'ya dâhil edilmesine ve Bundeswehr (Batı Alman ordusu)'in kurulmasına izin verilmesine tepki olarak SSCB tarafından 1955 yılında kurulmuştur. Varşova Paktı üyeleri olan Doğu Avrupa ülkelerinin askeri sistemleri Sovyet Kızılordusu başkanlığında entegre bir yapıya sokulmuşlardır. Bu tarihten sonra Avrupa sadece politik ve ideolojik olarak değil, Doğu ve Batı ittifakları çerçevesinde iki düşman askeri kampa bölünmüştür. Bu yapı 1989'da Berlin Duvarı yıkılınca kadar devam edecektir. Böylece Soğuk Savaşın sona ermesi aynı zamanda NATO'nun da amacına ulaşması anlamına gelmektedir⁹.

Batı'da ciddi biçimde hissedilen Sovyet tehdidinin yanında Uzakdoğu'daki gelişmeler de tehlike çanlarının çaldığına işaret etti. Nazizm- Faşizm'e karşı savaşın bitmesinden beş yıl sonra, Uzakdoğu'da bu kez komünizm tehlikesi baş gösterdi. Tüm dünyayı komünist hâkimiyeti altına almayı hedefleyen büyük bir ihtilal hazırlığına girişilmişti. Bu sırada, Almanya'daki Sovyet İşgal Güçleri, Batılı Müttefik Güçleriyle barışa yönelimden her fırsatta uzaklaşıyorlardı. Sovyet Rus işgali altındaki Doğu Almanya, Batı demokrasilerine bağlı Batı Almanya'ya karşı açıkça düşmanlık içine girmişti. Berlin'deki Sovyet Komutanlığı'nın Müttefikler'in işgal güçlerine karşı abluka oluşturması bu bölgelerin kara yolundan ikmalini tamamen baltalamış ve Amerika'nın Batı bölgesi ihtiyaçlarının sağlanması için Hava Köprüsü adını taşıyacak büyük ve cesaretli girişimi ele almasına sebep olmuştu. Abluka, bu teşebbüs üzerine kaldırılmıştı. Ayrıca Sovyetler Birliği, Batılı müttefik ülkelerde geniş casusluk ağı oluşturmuştu. Bu eylemler, soğuk savaş adını taşıyacak dönemin başlangıcını oluşturmuştur¹⁰.

Söz konusu gelişmeler ABD'nin iki güvenlik garantisi projesi üzerine yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bunlardan biri, Saldırmazlık Paktı; Atlantik Paktı grubu¹¹ ile Sovyet Rus ve Peykleri arasındaki karşılıklı güvenlik güvencesi,

⁹ a.g.m., s.442-443, 454.

¹⁰ Erkin, a.g.e., s.201-202.

¹¹ Temsilciler Meclisi'nin önerisine sunulan bir madde ile Türkiye ve Yunanistan'ın da Batı savunmasına katılmaları gereği belirtilmişti. Ayrıca, MacCarthy, Senato genel kurulunda yaptığı konuşmada Türkiye'nin hür dünyanın güvenliğine yaptığı ve yapacağı büyük hizmetlerin Senato

diğeri de Doğu Almanya'da silahtan arındırılmış bir bölge oluşturulması planıdır. Kuzey Atlantik Antlaşması'nın Başkomutanı General Dwight Eisenhower, Pakt ülkeleri hükümetleriyle gerçekleştirdiği görüşmeler hakkındaki izlenimlerini Şubat 1951'de Kongre ve ulus önünde açıklarken özetle şunları ifade etmiştir: Öncelikle Batı Avrupa'nın askeri ve iktisadi kaynaklarının düşmanın eline geçmesi Amerika'nın güvenliğini tehlikeye düşürecektir. Batı Avrupa'da umutsuzluk havası hâkimse de birlikte saldırıya geçme azmi günden güne artmaktadır. Amerika nu noktada müttefiklerine karşı sabırlı ve anlayışlı olmalıdır. Milli gelirlerinin savunmaya bağlanan kısımları ile ilgili olarak Amerika ile Batı Avrupa arasında kıyas söz konusu değildir. Çünkü Avrupalıların düşük olan hayat standartlarını daha da düşürmek iktisadi yapıyı daha da sarsar. Avrupa'da ruhsal azim konusunda en çok övülmeye layık ülke Norveç, askeri hazırlık konusunda en geri ülke ise Hollanda'dır. Batı Almanya ile siyasi anlaşma hazırlanmadan önce Alman birliklerinin Atlantik ordusuna kabul edilmesi uygun olmaz. Amerika'nın Batı savunmasına katılması hususundaki şüpheleri ortadan kaldırmak için Amerikan birliklerinin Avrupa'ya gönderilmesi gerekir. Bunun için silah ve malzeme gerekmektedir. Lider olarak Amerika bütün askeri yükü omuzlarında taşıyamaz. Bu yüzden müttefiklerin de kendi paylarına düşeni yapmaları gerekir. Amerika'nın genel politikası her alanda güçlenmek üzerine inşa edilmelidir. Kuvvetlerimizi yalnızca bir bölgede toplamamalı, dünyanın herhangi bir yerinde hem politikamızı ve de çıkarlarımızı korumak amacıyla ülke içinde büyük ve hareket kabiliyeti yüksek bir ihtiyat gücü oluşturmalıyız¹².

Kuzey Atlantik Paketi ile ilgili Türkiye'nin politikalarından söz etmek gerekirse; Müttefikler arasındaki İkinci Dünya Savaşı sonlarında daha açık hale gelecek olan paylaşım mücadelesinde Türkiye, Batı blokunda yer almayı seçmiştir. Savaşta izlediği tartışmalı tarafsızlık politikası¹³ savaş sonunda galipler tarafından eleştirildiği ve aynı zamanda Sovyetler Birliği tarafından tehdit edildiği için Türkiye, Batı ittifakına yönelmek durumunda kalmıştır. İnönü'nün yönetiminde gerçekleştirilen bu politika zaten Atatürk dönemi modernleşme algısının ve güvenlik eksenli politikalarının sürdürülmesinin gereği idi. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü liderliğindeki Türkiye'nin dış politikadaki esas amacı¹⁴ Sovyet tehdidinin engellenmesi ve Batı ile ekonomik,

---

tarafından büyük bir takdirle karşılandığını, İspanya ve Batı Almanya'nın Avrupa savunma sistemine ortak olma teklifinin ise olumsuz karşılandığını belirtmiştir. Erkin, Temsilciler Meclisi, Senato'nun kararını kabul etsin ya da etmesin, Türkiye lehine bu tavrın çok önemli ve 1948'den beri Türkiye'nin davasının önündeki Kongre'nin endişesinin ortadan kalktığını gösteren önemli bir kırılma noktası olduğunu belirtir, Bkz., a.g.e., s.237-238.

¹² a.g.e., s.548,219-220.

¹³ Türkiye 1939 yılında İngiltere ve Fransa ile üçlü bir ittifak gerçekleştirmiş, 1941 yılında Almanya ile de Saldırmazlık Paketi imzalamıştır, Bkz., İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945), C: I, Ankara 2000, s.599-607,645-646.

¹⁴ İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaşması üzerine güvenliğini daha fazla garanti altına almak ihtiyacını hisseden Türkiye, bir yandan Rusya ile, diğer yandan Rusya'nın bilgisi dahilinde İngiltere ve Fransa

siyasi, askeri alanlardaki işbirliğini geliştirmek olmuştur. Bu politika iktidar değişikliği dolayısıyla Demokrat Parti tarafından da daha aktif bir biçimde devam ettirilmiştir. DP, gerek komünizm tehdidini savuşturmak, gerekse ekonomik kaynak bulmak için Batılı güçlerle bölgesel paktlar çerçevesinde güvenlik işbirliğine girişmiş ve Soğuk Savaş politikalarının bölgesel anlamada önemli bir aktörü olmaktan kaçınmamıştır¹⁵.

Almanya'nın Birleştirilmesi ve Berlin Meseleleri

1960'lı yıllarda Doğu ve Batı blokları arasındaki ihtilafli temel meseleler şöyle özetlenebilir:

1. İkinci Dünya Savaşı'ndan kalanlar; Almanlar'ın birleştirilmesi ve Berlin meseleleri,
2. Genel ve sürekli barışa kavuşmak için yapılması gerekenler; nükleer silah denemesi ve yapımının kontrollü olarak durdurulması ve silahlanma konusu,
3. Yeni çıkan uzlaşmazlıklar; Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği etrafında Asya ve Afrika'da bağımsızlığına yeni kavuşan bazı milletler ile ilgili örneğin Kongo olayları¹⁶.

İki kutup arasında başlayan Soğuk Savaşın etkilerini ve özellikle silahlanma yarışını bertaraf etmek isteyen Amerika'nın Avrupa'yı birleştirme ve Almanya'yı da dâhil etme isteğine rağmen o günlerde Batı Avrupa, Almanya'yı yenilen bir ülke olarak görme hevesinden vazgeçmemişti. Atlantik Paktı'nın imzalanması sırasında bile Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schumann, Almanya'ya karşı Fransız- Rus ittifakını övmüştü. Tefik Rüştü Aras'a göre, Batı Avrupa olayları önceden görememekte ve Doğu'nun baskısı altında istemeyerek vermek zorunda olduğu tavizlerin şükran karşılığında bu sebeple mahrum kalmaktaydı. Batı Almanya'nın biran önce Avrupa'ya dâhil olması ile kıtanın karşılaşıacağı tehlikelere daha kolay karşı koyması mümkün olabileceği gerçeği ortada dururken, Avrupa'nın Almanya'ya kollarını açması, Rusya'ya boyun eğmesi olarak nitelendiriliyordu¹⁷.

Soğuk Savaş döneminde Almanya'nın bölünmesi on yıllara sarktıçça, Federal Cumhuriyet, hem Atlantik hem de Avrupa eğilimini ortaya koymuştu.

---

ile anlaşma yollarını aramıştı. Buna karşın Rusya, Almanya ile Saldırmazlık Paktı imzalayınca, Türkiye'yi Batı'dan koparıp kendi tarafında tutmak istemiş fakat başarılı olamayınca Türkiye'ye karşı düşmanca bir tutum içine girmiştir. Almanya Rusya'ya saldırdığında ise bu kez de Türkiye'nin kendi yanında savaşa girmesini istemiştir. Ayrıca Türkiye'nin Almanya ile yaptığı Saldırmazlık Paktı'nı zaman zaman eleştirmiştir, Bkz., Kâmuran Gürün, Türk- Sovyet İlişkileri (1920- 1953), Ankara 2010, s.314-315.

¹⁵ Cihat Göktepe- Süleyman Seydi, "Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası", Bilig, Sayı: 72, Kış 2015, s.198.

¹⁶ Tefik Rüştü Aras, Görüşlerim, İstanbul 1968, s.74.

¹⁷ Erkin, a.g.e., s.171.

Atlantik İttifakı'nda Amerika'nın liderliğinde Sovyet askeri baskısına karşı güven arayışına girdi. Avrupa bütünleşmesinde Fransa'nın siyasi liderliğini kabul ederek Doğu Alman Sovyet uydusu açısından meşruiyet için mücadele verdi. *"NATO içinde Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Avrupa içinde Fransa'ya ikinci oyunu oynayan Federal Cumhuriyet, mutlak teslimiyetinden birkaç on yıl sonra, Avrupa'daki en güçlü askeri ve ekonomik güç ve Atlantik dayanışmasının ana yapı taşı olarak ortaya çıktı"*¹⁸.

Sovyetler Birliği'nin 1952 yılında Müttefikler'e bir nota vererek Almanya'nın geleceğine ait statüsünü belirlemek amacıyla Dörtler Konferansı'nı toplantıya çağırması Almanya meselesine dair yeni bir hamle olarak dünya gündemine oturdu. Erkin, Sovyetler Birliği'nin bu teklifinin savaş sonundan beri Batı ile tartışmalarında önerdikleri formüllerin en ustaca ve en tehlikelisi olduğunu belirtir. Teklifin ustalığı, Almanya'ya karşı izlenecek tutum hakkında cömertlik konusunda Sovyetler'in Batılı güçlerin önüne geçmesi idi. Tehlikesi ise teklifin kabul edilmesi durumunda Rus tuzağına düşmek, reddedilmesi halinde ise Müttefikler'in başta Almanya olmak üzere dünya huzurunda kötü niyetli bir pozisyona düşmeleri tehlikesi idi. Lizbon'da NATO kararlarının uygulanma aşamasına girdiği ve Batı Almanya'nın askeri ve siyasi bakımdan Batı topluluğuna katılması hazırlıklarının başladığı bir anda Ruslar eski ısrarlarından vazgeçerek şunları önermişlerdi:

- a. Bütün yabancı birlikler geri çekilmelidir,
- b. Almanya, serbest seçimle birleştirilmelidir,
- c. Bu yolla birleşecek olan Almanya'nın ekonomisini canlandırmak ve ordu teşkilatını kurmak hakkı tanınmalıdır,
- d. Bu geniş hakların elde edilmesi, Almanya'nın eski düşmanlarıyla herhangi bir ittifak yapmaması koşuluna bağlı olmalıdır,
- e. Neisse- Oder hattı, Almanya'nın doğu sınırı olmalıdır.

Sovyet teklifinin bir tuzak olduğu kuşku götürmezdi. Sovyet Rusya, her şeyden önce Alman silahlanmasını kabul ederek bu ülkenin Batı'ya yaklaşmasını önlemeye çalışıyordu. Doğu ve Batı Almanya'nın birleştirilmesi formülüyle Almanlar'ı en duygusal noktalarından yakalıyordu. Seçimlerin sonucuna güvenmek ise büyük risk demektir¹⁹.

Erkin, Alman Barış Antlaşması projesini Alman, Fransız, Norveç Büyükelçileri, Averell Harriman, Ordu Kurmay Başkanı General Collins ve Dışişlerinin ileri gelenleriyle uzun uzun tartıştıklarını belirtir. Alman Maslahatgüzârının belirttiğine göre; Doğu Almanya'da Rus askerlerinin tecavüzüne maruz kalan kadınların oranı % 80'e varmıştı ve Alman aileleri bu

¹⁸ Kissinger, a.g.e., s.29.

¹⁹ Erkin, a.g.e., s.314-315.

zulmü hiçbir zaman unutmayacaklardı. Bu yüzden birleşmiş Almanya'dan Rusya'ya hayır gelemeyecektir. Rus aleyhtarlığı Doğu Almanya'da Batı Almanya'dan bile fazladır. Erkin, Maslahatgüzâr'ın çizdiği ruh haletine göre değerlendirildiğinde şunları düşünür: *"Ancak öyle sanıyorum ki, sorun Rus leh veya aleyhtarlığı alanında değildi. Dava Almanya'ya serbest seçim yolu ile birleşme imkânını veren bir teklifin Alman ulusu üzerinde yapacağı çekicilik etkisi idi. Rus teklifi kabul edilip Almanya'nın birleştirilmesi gerçekleştiği takdirde, öyle sanıyorum ki Batı ve Doğudan aynı derecede ürken sosyalist ve Protestan Almanya çoğunluğu, Batıya bağlı Adenauer azınlığına galip gelecekti. Hiç kuşkusuz bu karşılaşmada Rusya için bir tehlike payı da yok değildi. Fakat Rusya için bütün dava Batıya katılmış, silahlanmış ve Atlantik Paktı'na güç katmış düşman bir Batı Almanya ile, Batıya ilgisiz, kuvvetli fakat tarafsız bir Almanya arasında tercih yapmak şeklinde kendini gösteriyordu. Ruslar, umumi kaniya ters olarak, Birleşmiş Milletler Heyetinin nezareti altında serbest seçim prensibini bile kabul ettiler. Bu hal Rusların işe verdikleri önemin ölçüsünü gösteriyordu. İşin önemi Almanya tarafından da görülmekte idi. Radyoda işittiğim bir habere göre Alman Sosyalist Partisi bir beyanname yayınlayarak Batı ile ittifakı kınamış²⁰ ve önemli gazeteci de bir gazetede Alman duygularını kazanan Rusya karşısında Adenauer'i ve Batılı Müttefikleri hareketsizlikle suçlamıştır"²¹.*

Ruslar'ın teklifi karşısında Müttefikler'in taktiği bir taraftan işi savsaklayarak zaman kazanmak, bu arada Batı Almanya'yı bir an önce Batı'ya bağlayacak fiili ve hukuki bir oldubittiği sağlamaktı. Gelinek noktadaki durumun özeti şuydu: Sovyet Rusya, Kore saldırısını tahrik etmiş ve Amerika'yı Birleşmiş Milletler ile birlikte harekete geçirmekle yanlış yaptığını fark etmişti. Batı'nın askeri hazırlıkları hızlandırılmış ve Moskova'yı endişelendiren Lizbon kararları alınmıştı. Bu hatasını telafi etmek lüzumunu hisseden Moskova, cesur bir propaganda aracı ortaya atmak zorunda kalmıştı. Böylece Batılılar bir kez daha savunma durumunda bırakılmıştı²².

Almanya'nın birleştirilmesi teklifine Müttefikler'in yanıtı 27 Mart 1952'de Washington'da yayınlandı. Buna göre;

1. Bütün Almanya'da halkın kişisel hürriyetini güvence altına alacak koşullarda serbest seçimlerin yapılması,

²⁰ Batı karşıtlığına örnek olması açısından 10 Eylül 1955 tarihinde Batı Almanya'dan, Almanya Sosyalist Partisi'nden gönderilen bildiri dikkate değerdir. Burada, Türkiye'de yaşanan 6-7 Eylül Olayları dolayısıyla "Türkiye Cumhuriyeti Sayın Başkanı"na hitaben yazılan yazıda "Siz niçin Yunan, Ermeni ve Musevi dükkânlarını yıkıyorsunuz? Türkiye Cumhuriyeti'nin Hükümeti ve halkı niçin İngiliz, Amerikan ve Fransız dükkân, konsolosluk ve elçiliklerini yıkıyor! Bunlar, Almanlar'la birlikte beynelmül serseridirler ve insanlığa karşı harp hazırlamaktadırlar... Emperyalist ve kapitalist Anglo- Amerikalılar ve Almanlar, İtalyanlar insanlığa karşı harp açmak isteyen beynelmül srsersidirler... Bunlar müstevli köleciler ve istismarcıdır... " şeklinde devam eden sözlerle Türk halkına İngiltere ve Fransa başta olmak üzere emperyalist Anglo- Saksonlar'a karşı mücadele çağrısı yapılmaktadır. Afrika'nın kurtarılması için harekete geçilmesi gerektiğinden, İslam ittifakından vb. söz edilmektedir, Bkz., BCA, 030.01.5.28.14.

²¹ Erkin, a.g.e., s.317.

²² gös.yer.

2. Bu koşulların olup olmadığını araştıracak Birleşmiş Milletler temsilcilerine Doğu Almanya'da serbest çalışma koşullarının hazırlanması,
3. Seçim sonunda kurulacak olan Alman Hükümetinin Birleşmiş Milletler prensiplerine uygun her türlü girişimi sağlamak konusunda özgür bırakılması,
4. Alman sınırlarının kesin olarak belirlenmesinin, antlaşmanın imzası anına ertelenmesi,
5. Kendisine silahsızlanma serbestisi Sovyetler tarafından önerilen gelecekteki Almanya'nın tarafsızlığa tabi tutulması önerisine karşı gelinmesi²³.

Bu arada Amerikan Senatosu Almanya Barış Antlaşması hususundaki Sovyet teklifine karşılık olmak üzere Batı Almanya ile antlaşmayı, 5'e karşı 77 oyla ve Almanya'ya Atlantik Paktı garantilerini karşılıklı olarak sağlayan protokolü de 5'e karşı 72 oy ile 1 Temmuz 1952 tarihinde onayladı. Senator Connally, Avrupa savunma sisteminin en isabetli formülünün Türkiye ve Yunanistan gibi Almanya'nın da Pakta kabulü olduğunu belirtti. Olaya basında övgüyle yer verildi. Paris'te, komünist, sosyalist ve gaulistlerden oluşan "*garip bir siyasi grup*" Almanya ile imzalanan belgelere karşı olduklarını belirtmişlerdi. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Atlantik Paktı'na katılması protokolünü onaylayan ilk ülke Türkiye olmuştur²⁴.

Ruslar, Batı tarafından ileri sürülen serbest seçim şartını kabul etmeleri durumunda birleşmiş Almanya'da komünist rejimin kurulmasına veda etme tehlikesiyle karşılaşacaklardı. Buna karşılık, Batı ve Doğu Almanya'da komünizmden kaçındıkları ölçüde Batı ile kader birliğinden de sakınan Sosyalistler, Adenauer rejimine son vererek Ruslar tarafından istenen rejimin kurulmasını kolaylaştıracaklardı. Kısaca belirtmek gerekirse, Batı'nın istediği serbest seçim Batı aleyhine sonuçlanacak, Rus arzuları ise belli oranda gerçekleşecekti. Sınırlar sorunu ise iki taraflı bir kılıç gibiydi. Almanya'nın tarafsızlığına ise Alman milleti karar vermeliydi. Bu koşullarda Müttefikler, bütün kozları elinde tutan tarafa karşı davalarını kazanmak için büyük çaba harcamalarına rağmen başarılı olamamışlardır²⁵.

İki taraf arasında siyasi arenada kozlar paylaşılmaya çalışılırken Doğu Almanya'da ekonomik koşullar giderek ağırlaşıyordu. Yiyecek maddeleri karneye bağlanmasına rağmen hükümet gerekli gıda maddelerini halka veremeyecek duruma geldi. Bu şartlar altında Komünist Partisi lideri Walter Ulbricht, Sovyetler Birliği'nden yardım talep etti. Bu arada 28 Mayıs'ta yayınlanan bir kararname ile üretimi daha da arttırmak için çalışma koşulları ağırlaştırılmıştı. Bu tutumu, Komünist Partisi içindeki liberallerin Ulbricht'e karşı çıkmalarına yol açtı. 17 Haziran 1953 tarihinde koşulları daha da kötüleşen

²³ a.g.e., s.318.

²⁴ Erkin, Dışişlerinde 34 Yıl Vaşington Büyükelçiliği, C: II, Kısım: II, Ankara 1999, s.321-322,513.

²⁵ Erkin, Dışişlerinde 34 Yıl Vaşington Büyükelçiliği, C: II, Kısım: I, Ankara 1992, s.318.

işçiler ayaklandılar, genel grev ilan edildi. Doğu Berlin'in varoşlarında toplanan kalabalık şehrin merkezine doğru yürüyüşe geçti. Buradaki binalara saldırıp, ünlü Brandenburg Kapısı'nın üzerindeki kırmızı bayrağı indirerek yaktılar. Durumun ciddiyeti üzerine şehirde bulunan iki Sovyet zırhlı tümeni harekete geçti. Taş ve sopalarla Sovyet tanklarına karşı koyan halk üzerine tanklardan ateş açıldı. Aynı günün akşamı Sovyet güçleri ayaklanmaları tamamen bastırdı²⁶.

27 Kasım 1958'de Sovyet Hükümeti Berlin'de işgal devleti olarak yetki ve sorumlulukları bulunan Amerika, İngiltere ve Fransa'ya birer nota vererek savaşın sona ermesinin üzerinden on üç yıl geçmesine rağmen Berlin şehrinin hala işgal altında tutulmasının bir çelişki teşkil ettiğini ve Batılı devletlerin Berlin'deki varlıklarının Doğu Almanya'nın güvenliğini ihlal ettiğini öne sürerek altı ay içinde askerlerini Berlin'den çekmelerini bildirdi. Notaya göre Batılı devletler bunu yapmadıkları takdirde Sovyet Rusya, Berlin üzerindeki tüm haklarını Doğu Almanya'ya devredecek, o zaman Batılılar Doğu Alman Hükümeti'ni tanımak mecburiyetinde kalacaklardı. Ayrıca Sovyetler, dört devletin Berlin'den çekilmesinden sonra burasının Birleşmiş Milletler gözetiminde bir serbest şehir olması gereğini de bildirmekteydi²⁷.

Batılıların Batı Berlin'deki varlıkları stratejik ve politik yönden Sovyetler Birliği'ni ve Doğu Almanya'yı rahatsız ettiği gibi iktisadi kaygılarla da rahatsız etmekteydi. Doğu Berlin'de hayat standardı kötüleşirken Batı Berlin gelişen ekonomisi ile Doğu Alman komünizminin ortasında refah adasını anımsatıyordu. Ayrıca Doğu Berlin'de komünizm baskı ile sürdürülürken Batı Berlin'de halk tam anlamıyla hür ve demokratik bir yönetime sahipti. Bu iki faktör yüzünden Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya kaçışlar olmaktadır ve Berlin, bu kaçışların en yoğun olduğu kapı idi. Sovyetler bu kapıyı kapatmanın yolunu Batılıları Berlin'den çıkarmakta bulmuşlardı. Çünkü kaçışlarla Doğu Almanya'nın yetişmiş ve kalifiye insan gücü azalmaktaydı. Batı Berlin'e sığınanların arasında çok sayıda doktor, profesör vb. vardı. Örneğin 1957 yılında Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya özellikle Berlin'e kaçanların sayısı 261.622, 1958 yılında 204.061 kişi idi²⁸.

Sovyetler Birliği'nin 27 Kasım 1958 tarihli notası NATO Bakanlar Konseyi'nin Aralık ayı toplantısında müzakere edildi. 16 Aralık'ta yayınlanan bildiriyle Berlin sorununun ancak Almanya'nın birleştirilmesi sorununun içinde ele alınabileceği ve Almanya meselesinin de Avrupa'nın güvenliği ve silahsızlanma konularını içine alan geniş kapsamlı bir müzakerenin parçası olduğu belirtilerek Batılıların bütün bu konuları Sovyet Rusya ile görüşmeye

²⁶ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914- 1990, C: I, Ankara 1993, s.467-468.

²⁷ Jack M. Schick, The Berlin Crisis 1958- 1962, Philadelphia 1971, s.12-17; Zikr. Armaoğlu, a.g.e., s.592.

²⁸ Keesing's Contemporary Archives, 1959- 1960, s.16656; Zikr. Armaoğlu, a.g.e., s.593.

hazır oldukları bildirildi. Ayrıca A.B.D., İngiltere ve Fransa, Sovyetler Birliği'nin ultimatoma tehdidi ile müzakere masasına oturmayacaklarını da açıkladılar²⁹.

1959 yılında çeşitli defalar yapılan müzakerelerden hiçbir sonuç elde edilemedi. Mayıs 1960'da ABD'nin casus uçağı U-2'nin arızalanıp Sovyet toprakları üzerine düşmesiyle başlayan kriz³⁰ yüzünden Amerika ile Sovyetler'in arası iyice açılıp Amerikan başkanlık seçimleri devreye girince Berlin meselesinde ilerleme mümkün olmadı. 1962 yılında özellikle Sovyetler'in adım atmasıyla Doğu-Batı ilişkileri yumuşamaya başladı. Sovyetler, beklenmedik bir biçimde U-2 pilotunu affettiklerini ve serbest bıraktıklarını açıkladılar. Sovyetler'in tutum değişikliği, Berlin meselesi üzerine bir süre sünger çekmek istediklerini gösteriyordu. Diğer önemli etken ise "Berlin Duvarı"nın inşasıdır.³¹

Berlin Duvarı planı, Viyana Zirvesi başarısızlığı üzerine başlatılmıştır. Doğu Alman Hükümeti 13 Ağustos'tan itibaren Doğu ve Batı Berlin arasındaki sınıra yüksek bir beton duvar inşa etmeye başladı. "*Utanç Duvarı*" olarak anılan meşhur "*Berlin Duvarı*" ile Doğu Almanlar'ın ve Doğu Berlinliler'in Batı'ya kaçmaları engellenmek istemiştir. Buna rağmen ilk zamanlarda pekçok Alman bu duvarı aşarak Batı Berlin'e sığınmak istemişse de duvarın dibinde Doğu Alman askerleri tarafından öldürülmüştür. Berlin Duvarı, isteklerini Batı'ya kabul ettiremeyen Sovyetler'in hiç değilse Doğu Berlin'i, Berlin'in bütününden koparıp Doğu Almanya'nın fiili kontrolü altına almasını sağlayacaktı³².

Tevfik Rüştü Aras'a göre Berlin sorunu dünya barışının önündeki en büyük engellerden biriydi; Batı Almanya'nın geçici sınırından 200 km. den fazla içeride bulunan Berlin'in karadan ulaşım yolunu kesmek Sovyetler'in ya da Doğu Almanya'da kurulan komünist yönetimin fiili olarak elinde bulunduğu gibi Doğu Almanya ekonomisinin zorluğa uğratılıp uğratılmayacağı da Batı

²⁹ a.g.e., s.594.

³⁰ Doğu ve Batı blokları arasındaki yumuşama için toplanan Paris Zirvesi, Sovyetler Birliği'nin U-2 casus uçağı olayı yüzünden konferansı terketmesiyle sonuçsuz kalmıştır. Fransa'nın arabulucuk arayışları da işe yaramamıştır. U-2 uçak krizi İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan kutuplaşmanın dünyayı en küçük bir olayla bir savaşın eşiğine getirebileceğini göstermesi açısından da son derece mühimdir. Özellikle A.B.D.'nin, Sovyetler'in nükleer çalışmalarda elde ettikleri başarı karşısında duydukları endişe ve panik ile giriştikleri nükleer ve casusluk faaliyetleri tansiyonun yükselmesine yol açmıştır. U-2 uçak krizinde Batılılar'ın A.B.D.'yi desteklemesi üzerine S.S.C.B. geri adım atmış ve muhtemel bir savaşın eşiğinden dönülmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonunda A.B.D.'den aldığı askeri ve mali yardımlarla Batı bloku içinde yer alan Türkiye, A.B.D.'nin menfaatlerini gözetirken bir taraftan da kendini komünizm tehlikesine karşı korumak için topraklarında A.B.D.'nin üs kurmasına izin vermiştir. U-2 uçak krizinde Türkiye'nin pasif bir tutum izlemesi, dış politikada A.B.D.'nin gölgesinde kalındığının bir göstergesidir. Üstelik kriz, askeri darbe ile devrilen Menderes Hükümeti'nin son günlerinde meydana gelmiştir, Bkz., Nurettin Gülmez- Bülent Tahancı, "Soğuk Savaş Dönemi Çekişmelerinden Bir Örnek: U-2 Uçak Krizi", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C: XIV, Sayı: 28, Bahar 2014, s.245.

³¹ Armaoğlu, a.g.e., s.595-601.

³² a.g.e., s.599.

Almanya'nın elindedir. Berlin'de bugünkü statüko Postdam kararlarına³³ ve iki büyük blok arasındaki dengeye dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sona ermiş görüldüğü halde Almanlar'la henüz barış yapılmamıştır. Fakat er geç yapılmalıdır. İşte bu antlaşmanın yapılabilmesi, ikiye bölünmüş olan Almanya'nın birleştirilmesi ve buna bağlı olarak Berlin meselesinin çözümüne bağlı görülmektedir. Afrika ve Asya'da sömürgeler tasfiye edilir ve milletlerin geleceğini çizmesi prensibi uygulanırken Almanlar'ın bu haktan mahrum bırakılması düşünülemez. On beş yıllık zaman dilimi içinde, Alman milletinin çoğunluğu komünizmi istememiş ve mucizevi sayılabilecek kısa sürede kalkınarak Batı Almanya'yı kurmuştur. Alman halkının çoğunluğu Batı taraftarıdır. Almanlar'ın birleştirilmesi yine onların isteğine bırakılmalıdır. Ayrıca, Polonya ile Almanya arasında 1918 yılından beri yaşananlar tam tersine yol açsa da bu iki millet karşılıklı güvene dayanan bir anlaşma zeminini tesis etmelidirler³⁴.

Berlin meselesinin ele alınması için Belgrat'ta toplanan tarafsız devletler adına Washington ve Moskova'da yapılan barışçı girişimler üzerine yapılan çağrıya kayıtsız kalınmamış, Amerika ve İngiltere Hükümetleri Birleşmiş Milletler Genel Kurulu dolayısıyla New York'ta bulunacak olan Sovyetler Birliği'nin Dışişleri Bakanı ile kendi Dışişleri Bakanları arasında açılması istenen müzakereye zemin yoklamak üzere temasa geçmeyi uygun bulmuşlardır. Fransa ise buna karşı olmamakla birlikte bir zayıflık göstergesi olarak algılanmasından çekinerek, Dışişleri Bakanının görüşmelere katılmasını istememiştir. O zamana kadar tarafların görüşleri şu yöndeydi: İki Almanya'nın varlığında ısrar eden Sovyetler, her ikisiyle de barış yapmaya hazırdır. Batı Berlin'deki 2 milyonu geçen Alman'ın hürriyetine ve Batı Berlin ile Batı Almanya arasındaki ulaşımda hava yolları kurallarına uyacağını da deklere etmiştir. Batılılar ise iki Almanya'nın varlığını daha doğrusu Doğu Almanya'yı tanımaya yanaşmamaktadırlar. Bu görüş çerçevesinden Batılılar nezdinde tek Berlin vardır. Batı Berlin'deki 2 milyon Alman'ın özgürlüğünü üzerlerine almışlardır. Bu amaçla orada sembolik askeri birlikleri mevcuttur. Gerek Batı Berlin'deki halkın Batı Almanya ile havadan ulaşımının korunması gerekse Batı Berlin'deki askeri birlikleri ile karadan ve havadan her çeşit temasın korunması vazgeçemeyecekleri bir durumdur. Mevcut realite Berlin'in ikiye ayrılmış olması ve iki Almanya bulunmasıdır. Aynı zamanda Batı Berlin ile Batı Almanya arasındaki hava ulaşımı sürmekte ve Batılılar'ın Batı Berlin'deki askeri birlikleri ile iletişimleri tamamen serbest bulunmaktadır. Bu fiili durumun hukuken de tanınması şimdilik bir kenara bırakılarak mevcut olan Batı Berlin ve ulaşım yolları durumunu sağlamak konusu müzakere zeminin mümkün olabileceğini

³³ İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın savaştan çekilmesi üzerine ABD, İngiltere ve Fransa arasında 17 Temmuz- 2 Ağustos 1945 tarihleri arasında Berlin yakınlarındaki Postdam'da görüşülen konular hakkında Bkz., a.g.e., s.403-406.

³⁴ Aras, a.g.e., s.75,78.

göstermektedir. “Batı Berlin’in serbest şehir olması ve oradaki batıların askeri birlikleri yerine Birleşmiş Milletler namına tarafsız devletlerden tedarik edilecek askeri birliklerin getirilmesi ve hatta Birleşmiş Milletler teşkilatından bir kısmının Batı Berlin’e nakil olunması gibi hususların hepsi açılacak müzakere esnasında kısmen veya tamamiyle kabul olunacak veya kısmen veya tamamen atıfı bırakılacak konular olsa gerektir.” Aras, nükleer silahları durdurma ve silahsızlanma konusunda ciddi adımlar atılmadıkça Berlin meselesi üzerinde anlaşma sağlanmasının zor olduğunu belirtir³⁵.

İngiltere Başbakanı Mac Millan Muhafazakâr Parti Kongresi’ndeki konuşmasında Batı ile Doğu arasındaki ilişkilerin hiç bu kadar kötü olmadığını ve bunun en büyük nedeninin ise Berlin olduğunu söylemiştir. Onbeş yıldır hala yapılamayan Almanlar’la barış konusunda Batı ile Doğu arasındaki düşünce farkları büyüktür. İkinci Dünya Savaşı’nın müttefiklerinden Batılılar, bu konuda ve özellikle Berlin konusunda Postdam kararlarının kendilerine tanıdığı haklardan vazgeçmek istememekte, Sovyetler Birliği ise yazılı hakları bir kenara bırakıp oldubittilere dayanarak hareket etmektedir³⁶.

4. Batı Almanya’nın, Birleşik Almanya Formülü

Batı Almanya’da 1965 yılında yapılan seçimleri eskisinden de fazla oy oranıyla kazanan Hıristiyan Demokrat Parti, Sosyal Demokratları³⁷ bütün reform vaatlerine rağmen yenilgiye uğratmıştır. Bunu da Alman halkının büyük fedakârlıklarla kazandığı refahın devam etmesi arzusunun bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür. Almanlar, İkinci Dünya Savaşı’nın sıkıntılarından kurtulmak için çok çabaladıklarından Sosyal Demokratların ortaya koyabilecekleri yeni reformlarla tekrar yorulmak istememişlerdir. Batı Almanya’da seçmenlerinin henüz İkinci Dünya Savaşı’nın etkilerinden kurtulmadıkları anlaşılmaktadır³⁸.

³⁵ a.g.e., s.122-124.

³⁶ a.g.e., s.125-126.

³⁷ Kissinger’e göre 1970’lerde Sosyal Demokrat Parti’nin politik yaklaşımlarının Almanya’nın birleştirilmesine katkısı büyük olmuştur. Soğuk Savaşın ilk dönemlerinde Adenauer’e karşı önemli ölçüdeki muhalefet, Nazi’lere kahramanca karşı duran Sosyal Demokrat Parti’den gelmiştir. Önerdikleri ulusal politika, birleşmeye karşılık Batılı askeri bağlardan vazgeçmekti. 1970’lerden itibaren Sosyal Demokratlar, Almanya’nın Batı ile birleşmesini onayladılar. İki önemli Sosyal Demokrat Başbakan Willy Brandt ve Helmut Schmidt, komünist Doğu ile diplomatik seçenekleri keşfetmeye daha hevesli olmasına ve bu durum ABD tarafından da desteklenmesine rağmen, Almanya’nın Atlantik ve Avrupa bağlarını güçlendirdiler. Brandt’ın Moskova sayesinde ‘Doğu’ya açılması’ Almanya’nın bölünmesinin resmen kabulüne neden oldu ve 1971’de Berlin’de, bu şehre yönelik tehdidin sona ermesine yol açan Dörtlü Antlaşmanın temelini oluşturdu. Birleşmeye giden süreç ve Sosyal Demokrat Parti’nin konumu açısından askeri stratejiye farklı bir yaklaşım olarak Almanya’nın “Doğu” seçeneğine devam eden ilgisi, 1982’de orta menzilli Amerikan füzelerini Alman topraklarına konuşlandırmaya yönelik NATO kararlarını hayata geçirmeye hazırlanan Başbakan Schmidt’i koltuğundan etti, Bkz., Kissinger, a.g.e., s.29-30.

³⁸ Aras, a.g.e., s.175-176.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Batı Almanya hatta Japonya gibi pek çok ülke Batılı ülkelerle çok sıkı işbirliğini öngören anlaşmalar yaptıklarından Batılı müttefiklerin etkisi altında kalmışlardır. Ancak Batı Almanya, 1960'lardan itibaren Orta ve Doğu Avrupa ile gerek ekonomik gerekse siyasi ilişkilerini güçlendirmek yoluna girmiş ve son derece yumuşak bir politika izlemeye başlamıştır. Batı Almanya, Doğu Avrupa ülkeleri aracılığıyla izlediği bu yumuşak politika sayesinde Sovyetler Birliği ile de ilişki kurmak amacındadır. Açıkçası, Batı Almanya, Doğu Almanya ile birleşmeyi, Orta ve Doğu Avrupa ile Sovyetler Birliği'ne karşı izleyeceği yumuşak politika çerçevesinde bu ülkelerle kuracağı bir topluluk içinde çözmek arzusunda olduğunu ortaya koymuştur. Bir bölge anlaşmasının hazırlanması, birleşmenin de bölge anlaşmasına göre sağlanması, Batı Almanya için en yakın hal çaresi olmuştur. Fransa ise Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesini, Amerika'yı dışarıda bırakacak şekilde kurulmasını istediği bir '*Avrupa Birliği*' projesi içinde gerçekleştirmek istemektedir. Ortak Pazar, bir ekonomik topluluk olarak başarı ile gelişecektir. Fakat bir siyasi birlik halinde birleştiğinde eski Mukaddes Alman İmparatorluğu'nun değişik bir biçimde ortaya çıkması anlamına gelecektir ki, Batı Almanya, her açıdan Ortak Pazar'ın geride kalan 5 devletinden daha güçlüdür³⁹.

"Bölünmez Alman Birliği"nin Çalışmaları

Bölünmez Almanya İdare Meclisi tarafından 9 Temmuz 1963 tarihinde Başbakan İsmet İnönü'ye, Almanya'yı ziyareti esnasında A.B.D. Başkanı'na ve ayrıca Birleşmiş Milletler'e gönderildiği bildirilen "*Almanlar'ın kuvvetlenmiş birlik ve hürriyet isteği*" adlı bir andaç gönderilmiştir. Bu andaç, Almanlar'ın, bölünmüş Almanya'nın birleşmesi amacına yönelik çabalarını göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Buna göre;

Alman Milleti'nin serbest iradesiyle belirleyeceği birlikte yaşama arzusu Almanya'nın geleceğini tayin edecektir. Millet ve politika bu amaç doğrultusunda hareket etmektedir. Halk Almanya'nın sadece özgür kısmında değil aynı zamanda duvarın ve sınırın ardında bu amacın gerçekleşmesinin önündeki büyük güçlüklerin farkındadırlar. Dünyadaki politik gelişmeler açıkça görülmektedir. Bununla birlikte dünyanın diğer kısımlarındaki milletlerin kendi geleceklerini tayin edebildikleri gibi Avrupa'da da kendi geleceklerini tayin etmenin yolunun açılacağı düşüncesi hâkimdir. "*Kendi geleceğini tayin hususunda hür milletlerin açık politikalarına ve kat'i bir dünya fikrine duvarın ve Doğu Bölgesinin totaliter idaresi devamlı olarak dayanamayacaktır*"⁴⁰.

Alman halkının taşıdığı sorumluluğun bilinciyle hareket ederek her yıl Milli Anma Günü olan 17 Haziran'da yapılan sayısız gösteriler yaptıklarını, bu gösterilerde sadece 17 Haziran 1953 halk ayaklanması, Hitler'e ve Ulbricht'e

³⁹ a.g.e., s.176-177.

⁴⁰ BCA, 030.01.8.44.6.

karşı direnişin anılmadığı; aynı zamanda komünist işgali altında bulunan Alman vatandaşları ile uzlaşma, birlik ve hürriyet talebinin dile getirildiği belirtilerek 1963 yılında yapılan gösterilerde alınan kararlar bildirilmiştir. Buna göre;

1. Hür Almanya'da yaşayanlar, milletin birlik ve hürriyet arzusunu ortaya koymak için aynı zamanda Federal Almanya'da ve Doğu bölgesinde milletlerarası bir platform ya da Birleşmiş Milletler'in kontrolü altında halk oyuna başvurulmasını talep etmektedir.

2. Özgür Almanya'nın vatandaşları, duvarın ve sınırın diğer tarafında da insan haklarının garanti edilmesi ve keyfi kararlarla tutuklanmış siyasi mahkûmların serbest bırakılması taraftarıdır.

3. Özgür Alman halkı, hümaniter kurumların temsilcilerinden oluşan uluslararası bir müşahitler grubunun duvarın ve sınırın her iki yanında faaliyette bulunmasını istemektedir⁴¹.

Andaça göre, 17 Haziran gösterilerin dikkate değer tarafı gençliğin büyük ilgisi idi. Milli Anma Gününden haftalar önce 50.000 kişinin katıldığı haberciler grubu Alman eyaletlerinin bayraklarını Batı, Güney ve Kuzey sınırlarından Doğu Almanya sınırına ve Berlin'e getirdiler. Üniversitelerde, yüksek okullarda, ve ilk okullarda yapılan binlerce toplantıda profesörler, öğretmenler, öğrenciler, yöneticiler, gençlik örgütleri üyeleri konuşmalar yaptılar. Öğrenciler arasında hürriyet, birlik ve kendi geleceğini tayin etme konulu kompozisyon yarışmaları düzenlendi. Gençler tarafından sessiz yürüyüşler, fener alayları ve Doğu- Batı sınırı ile Berlin'e seferler düzenlendi. Kiliselerde pekçok kişinin katıldığı ayinler yapıldı. Yine birçok şehirde Katolik ve Protestanlar hep birlikte dua ettiler. Bütün bu çalışmalar içinde partilerin, birliklerin, teşkilatların, belediyelerin hürriyet, birlik ve geleceğini belirlemek için gönüllü olarak işbirliği yaptıkları Bölünmez Almanya İdare Meclisi ile Eyalet Meclisi tarafından yürütülmektedir⁴².

Alman Birliği Gününde yapılan büyük gösterilerde özgür Almanya'nın ileri gelen devlet adamları büyük kalabalıklar önünde konuşmalar yaptılar; Federal Almanya Cumhurbaşkanı Dr. Heinrich Lübke, Başbakan Dr. Konrad Adenauer, Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Erhard, Belediye Başkanı Willy Brandt, SPD (Alman Sosyal Demokrat Partisi) Başkanı Erich Ollenhauer, FDP (Hür Demokrat Parti) Başkanı Dr. Erich Mende, Federal Alman Meclis Eski Başkanı Prof. Dr. Friedensburg, Bütün Alman Meseleleri ve Berlin Meselesi Federal Heyet Başkan Vekili Dr. Johann B. Gradl başta olmak üzere Batı Almanya'da 200'den fazla toplantıda Berlin'li hatipler konuştular. Doğu- Batı sınırında çok sayıda toplantı yapıldı. Bakan Rainer Barzel, Saksonya Başbakanı Dr. Georg Diederichs, Eski

⁴¹ gös.yer.

⁴² gös.yer.

Bakan Ernst Lemmer, Bölünmez Almanya İdare Meclisi Başkanı Dr. Wilhelm Wolfgang Schütz, Alman Milleti'nin birlik idealini dile getirdiler⁴³.

“Alman milletinin birlik ve hürriyet için gerçek fikri ve kati kararı, milletlerarası müzakereler yolunda bu dünyada her milletin kendisi için isteyebileceği gibi, bütün Almanya’da bir halkoyu veya serbest seçim yapılırsa, muhakkak o zaman kendini gösterecektir. Fakat o zamana kadar gönüllü olarak sorumluluğu taşınan gösteriler ve nümayişler barış politikasının meşru aracı ve temsili ifadesi olarak kalıyorlar. Milyonlarca Alman 17 Haziran’da açıkça ve kendi serbest kararları ile tekrar birleşeceklerini açıkladılar. Kendilerinin bizzat tadına vardıkları, fakat duvar ve tel örgünün öte tarafındaki vatandaşlarını mahrum bıraktıkları insan haklarının korunmasını ileri sürdüler. Hürriyet demokrasisi, barışı koruyan ve ona hürmet etmek isteyen hükümetlerin ve milletlerin hürriyet isteğinin bu barışçı beyanını ciddiye almak ve politikasının esası yapmak hakkına haizdir”⁴⁴.

5. Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'nı yenilgiyle bitiren Almanya, siyasi, askeri ve ekonomik⁴⁵ yönüyle büyük kayıplara uğramasına rağmen Wersailles prensiplerinin yok sayılması ile başlayan revizyonizm politikası ile İkinci Dünya Savaşı'nın fitilini ateşlemiştir. Pekçok tarihçinin ifadesiyle aslında bu yeni bir savaş değil, Birinci Dünya Savaşı'nın devamıydı. Savaş sonrasında büyük devletlerin gündeminde başrolde yine Almanya olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında ittifak halinde aynı tarafta savaşan ABD ve SSCB'nin, Almanya'nın geleceği konusunda anlaşamamaları, savaş sonunda birbirlerinden hızla uzaklaşmalarına yol açmıştır. Başlayan Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dünyasında sadece Almanya değil, Berlin de ikiye ayrılmıştır. Batılı güçler ve Sovyetler Birliği'nin politikaları arasında sıkışıp kalmış olan Alman milleti, uzun süren sıkıntılı bir dönemin ardından birleşmeyi başarmıştır. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren Batı Almanya'daki geniş yelpazeli sivil insiyatifin güçlendiği ve Doğu Almanya'da yaşayan halkın haklarını da savunmak için harekete geçtikleri anlaşılmaktadır.

Uzun bir tarihi geçmişe dayanan Türk- Alman ilişkilerinde her ikisi de yenilen devletler olmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı sonunda iki devletin dış politika yaklaşımlarında tam bir tezat durumu⁴⁶ yaşansa da, İkinci Dünya

⁴³ gös.yer.

⁴⁴ gös.yer.

⁴⁵ Savaş sonundaki ağır ekonomik yaptırımlar bir yana 1929'da tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik buhran ve onun getirdiği işsizlik problemi, Almanya'da da keskin biçimde hissedildi. Buhran, kısa zamanda, Almanya'daki tüm sektörleri etkisi altına aldı. Özellikle iflas noktasına gelmiş olan Alman bankacılık sektöründeki bu kayıp kısa zamanda, Türkiye'de bulunan Alman bankalarına da sıçradı, Bkz., Erdal İnce, “1929 Dünya Ekonomik Buhranının Almanya'daki Etkisi ve Bu Etkinin İzmir Finans Piyasasına Yansımaları ‘Deutsche Orient Bank’”, ÇTTAD, C: VII, Sayı: 16-17, Bahar- Güz 2008, s.292-293.

⁴⁶ Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya ve Türkiye'nin barış antlaşmalarıyla düzenlenmiş sınırlarla ilgili bazı talepleri vardı. Türkiye, Lozan'da tatmin olmadığı Hatay, Boğazlar gibi konuları

Savaşı sonrasında oluşan iki bloklu ayrışmada Türkiye, Batı ittifakını seçtiğinden Federal Almanya ile olan siyasi, ekonomik vb. ilişkilerini⁴⁷ devam ettirmiştir.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünün Doğu'dan gelebilecek askeri saldırı endişesini azaltmasıyla ve bir süre yok etmesiyle ve 1990'da birleşmenin Doğu Alman Sovyet uydusunu yıkmasıyla beraber Avrupa ve NATO içindeki politik denge değişmiştir. Artık Almanya'nın NATO'da ve Avrupa'da ikincil konumu kabul etmeye niyeti olmayacaktır. Rusya'nın eski gücüne kavuşması durumu hızlandıkça Rusya ile Almanya arasındaki özel ilişkinin geleneksel cazibesi tekrar ortaya çıkmıştır. Bunu, Bismarck geleneğine dayanan özel bir Rus-Alman yakınlaşması olarak değerlendirmek mümkündür⁴⁸. Soğuk Savaş sonrasında yeni sistemin oturmasına kadar geçen sürede bazı bazı gerginlikler ve krizler yaşansa da yeni dönem karşılıklı bağımlılığa dayalı bir '*Koalisyonlar Dönemi*' olacaktır⁴⁹. Almanya'nın Avrupa'nın politik, ekonomik ve kültürel hayatında oynadığı etkin rolün devam etmesi halinde ise, Berlin'in izleyeceği dış politikanın da dünyanın diğer ülkeleri tarafından dikkatle izleneceğine şüphe yoktur. Almanya'nın bu global politikasının II. Wilhelm ve Hitler politikalarının aksine Zivilmacht politikasına uygun olması uluslararası sistemin

---

gündeme getirirken Almanya'nın talepleri çok daha geniş kapsamlıydı. Bu yönüyle iki devletin birbirlerinin taleplerini çok daha anlayışla karşılamaları mümkün olabilirdi. Fakat dış politika alanındaki bazı benzerlikler, temel dış politikada ortadan kalkıyordu. Revizyonist Almanya ile Anti-revizyonist Türkiye, sadece dış politikadaki amaçları yönüyle değil yöntemiyle de farklılaşıyordu. Türkiye dış politik sorunlarını uluslararası antlaşmalara sadık kalarak çözmekten yana iken Almanya oldu-bittiler yaratıp güç gösterisinde bulunuyordu, Bkz., Cemil Koçak, Türk- Alman İlişkileri (1923- 1939), Ankara 1991, s.97.

⁴⁷Örneğin; Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Almanya ziyareti sonrası Başbakan Adnan Menderes'in karşılama mesajı için Bkz, BCA., 030.01.41.246.16. Adnan Menderes, seçim başarısı dolayısıyla Alman Başbakan Adenauer tarafından tebrik edilerek iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin devamı temennisinde bulunulmuştur, Bkz., BCA, 030.01.7.36.15. Federal Almanya Ziraat Bakanı Dr. Henrich Lübke, 23.6.1957'de ziyaret ettiği Türkiye'den ayrılırken Başbakan Adnan Menderes'e bir teşekkür mesajı göndererek misafirperverliğinden övgüyle söz etmiş ve dost ve müttefik bir devlet olarak Türkiye'de sadece ziraat alanında değil, iktisadi ve kültürel alanlarda da müşahade etmiş olduğu kalkınma hareketlerinden dolayı duyduğu memnuniyeti belirtmiştir, Bkz., BCA, 030.01.6.34.13. *Bölünmez Alman Birliği* tarafından Başbakan İsmet İnönü'ye Nisan 1963'te, Cenevre'de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na sunulan ikinci şikayet mektubu gönderilmiştir, Bkz., BCA, 030.01.7.43.13. Federal Almanya Cumhuriyeti Büyükelçisi Gebhardt v. Walther tarafından 22 Mayıs 1963 tarihinde Başbakan İsmet İnönü'ye gönderilen mektupta Türkiye'nin tarihinde yıllardır oynadığı rolü yeniden ifa etmesi, askeri ve sivil sahada vatani için gerçekleştirdiği hizmetleri övgüyle anılırken Türk ordusunun tek bir insan gibi Devlet Başkanının şahsi ve vatanın selameti için gösterdiği davranışın Müttefikler açısından önemine dikkat çekilmiştir. Başbakan İsmet İnönü de kendisine gönderdiği cevabi mektupla, 21- 22 Mayıs'ta Ankara'da gerçekleşmiş olan olayların -Talat Aydemir'in darbe girişimi- üzüntü verici olduğunu fakat Türkiye'de demokratik rejimin ve Anayasa düzenini devam ettirme yolunda Türk millet ve ordusunun birlik ve azim içinde hareket etmesinin teselli kaynağı olduğunu belirtmiştir, Bkz., BCA, 030.01.63.392.16.

⁴⁸ Kissinger, a.g.e., s.30.

⁴⁹ Şenol Kantarcı, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: 'Yeni Sürecin Adı Koalisyonlar Dönemi mi?'" , Güvenlik Stratejileri, Yıl: 8, Sayı: 16, s.77-78.

demokratikleşmesi ve sorunların barışçı yollardan çözümüne önemli bir katkı sunacaktır⁵⁰.

Ayrıca, Soğuk Savaş sonrasında dünyanın pek çok bölgesinde; Doğu Avrupa'da, Balkanlar'da, Ortadoğu'da vb. yaşanan bölünmelerin ve parçalanmaların aksine, birleşme eğilimi göstermiş ve bunu başarmış örnek olması dolayısıyla Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi oldukça anlamlıdır.

6. Kaynaklar

Resmi Yayınlar (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi):

BCA, 030.01.5.28.14.

BCA, 030.01.8.44.6.

BCA., 030.01.41.246.16.

BCA, 030.01.7.36.15.

BCA, 030.01.63.392.16.

BCA, 030.01.7.43.13.

BCA, 030.01.6.34.13.

Telif Eserler:

ARAS, T., R., 1968, "Görüşlerim", İstanbul.

ARMAOĞLU, F., 1993, "20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914- 1990", C: I, Ankara.

DOĞAN, N., 2011, "Almanya'nın Avrupa'daki Konumuna Teorik Yaklaşımlar: Almanya'nın Yeniden Birleşmesinden 20 Yıl Sonra Bir Değerlendirme", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C: I, Sayı: 1, Güz.

ERKİN, F. C., 1987, "Dışişlerinde 34 Yıl Anılar- Yorumlar", C: I, Ankara.

-----, 1992, "Dışişlerinde 34 Yıl Vaşington Büyükelçiliği", C: II, Kısım: I, Ankara.

-----, 1999, "Dışişlerinde 34 Yıl Vaşington Büyükelçiliği", C: II, Kısım: II, Ankara.

GÖKTEPE, C., SEYDİ, S., 2015, "Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası", Bilig, Sayı: 72, Kış.

GÜLMEZ, N., TAHANCI, B., 2014, "Soğuk Savaş Dönemi Çekişmelerinden Bir Örnek: U-2 Uçak Krizi", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C: XIV, Sayı: 28, Bahar.

---

⁵⁰ Kemal İnat, "Birleşme Sonrasında Almanya'nın Dış Politikası: 'Normalleşme'nin Son Adımları", Bilgi, Sayı: 18, 2009, s.35.

- GÜRÜN, K., 2010, "*Türk- Sovyet İlişkileri (1920- 1953)*", Ankara.
- İNAT, K., 2009, "*Birleşme Sonrasında Almanya'nın Dış Politikası: 'Normalleşme'nin Son Adımları'*", Bilgi, Sayı: 18.
- İNCE, E., 2008, "*1929 Dünya Ekonomik Buhranının Almanya'daki Etkisi ve Bu Etkinin İzmir Finans Piyasasına Yansımaları 'Deutsche Orient Bank'*", ÇTTAD, C: VII, Sayı: 16-17, Bahar- Güz.
- KANTARCI, Ş., 2012, "*Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: 'Yeni Sürecin Adı Koalisyonlar Dönemi mi?'*", Güvenlik Stratejileri, Yıl: 8, Sayı: 16.
- KISSINGER, H., 2002, "*Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*", Çev. Tayfun Evyapan, Ankara 2002.
- KOÇAK, C., 1991, "*Türk- Alman İlişkileri (1923- 1939)*", Ankara.
- Mareşal Foş, 1939, "*1914- 1918 Harbinin Tarihine Yarayacak Hatıralar*", Çev. Hüseyin Rahmi, C: I- II, İstanbul.
- SAKLI, A. R., 2012, "*Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşumu*", Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 32, Eylül- Ekim.
- SEZER, D. B., 1999, "*Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye'nin İttifaklar Politikası*", Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, Ankara.
- SOYSAL, İ., 2000, "*Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*", C: I, Ankara